

МУЛЬТИМОДУЛЬНА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА ДІАГНОСТИКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Шарко Т. М., асистент

Вінницький національний аграрний університет

У статті обґрунтовано доцільність застосування системного підходу при здійсненні фінансово-економічної діагностики розвитку й діяльності сільськогосподарських підприємств. Запропоновано структурну декомпозицію типової системи фінансово-економічної діагностики сільськогосподарського підприємства, окреслено структурні елементи та відображено взаємозв'язки між ними. Сформовано основи мультимодульної системно-орієнтованої фінансово-економічної діагностики в сільськогосподарських підприємствах.

In the article grounded expedience of application of approach of the systems during realization of financially economic diagnostics of development and activity of agricultural enterprises. The structural decoupling of the typical system of financially economic diagnostics of agricultural enterprise is offered, outlined structural elements and relations is represented between them. Bases of the multimodule system-oriented financially economic diagnostics are formed in agricultural enterprises.

Постановка проблеми. Нині, коли розвиток та функціонування сільськогосподарських підприємств, характеризується динамічністю, мінливістю, загостренням конкурентної боротьби, впливом світової фінансово-економічної кризи тощо, у царині їх фінансово-економічної діагностики зміщується концептуальна спрямованість від мономодульності до мультимодульності, що обґрунтовується складністю та багатоманітністю взаємозв'язків в межах функціонування сільськогосподарських підприємств як відкритих систем. До того ж, ефективність, результативність та якість мультимодульної фінансово-економічної діагностики сільськогосподарських підприємств значною мірою залежить від методологічного і методичного забезпечення цього процесу, обґрунтованості нормативно-критеріального складу, відпрацьованих механізмів інформаційного забезпечення, що зумовлює необхідність застосування системного підходу у цій сфері. Все це й актуалізує проблематику представленого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці фінансово-економічної діагностики розвитку діяльності підприємств присвячені праці таких вчених, як В. Андрійчук, В. Амбросов, А. Асаул, І. Бланк, В. Василенко, А. Воронкова, В. Галушко, О. Гудзь, М. Дем'яненко, Г. Калетник, С. Кваша, В. Ковальов, М. Кропивко, І. Лукінов, М. Малік, О. Олексюк, В. Онегіна, О. Правдюк, А. Поддєрьогін, П. Стецюк, В. Ткаченко, О. Чумаченко, В. Шаповал, Г. Швиданенко, В. Шевчук, Шпичак та інші [1-10]. У працях цих авторів ґрунтовно розкриваються основи здійснення фінансово-економічної діагностики окремих сфер, напрямів діяльності (фінансової, інвестиційної, виробничої діяльності, інвестиційної привабливості, конкурентоспроможності тощо), опрацьовано методичні підходи діагностики, наведено алгоритми розрахунку діагностичних показників тощо. Однак, у наукових публікаціях не поєднано існуючі напрацювання у струнку систему, не врахо-

вано взаємозв'язки між різними елементами діагностики розвитку та діяльності сільськогосподарського підприємства, не відображено типові структурні компоненти фінансово-економічної діагностики на будь-якому рівні управління сільськогосподарським підприємством.

Постановка завдання. Мета дослідження – обґрунтувати основи мультимодульної фінансово-економічної діагностики сільськогосподарських підприємств та виокремити її структурні елементи з урахуванням взаємозв'язків між ними.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансово-економічна діагностика розвитку та діяльності сільськогосподарського підприємства передбачає цілеспрямоване оцінювання ретроспективного, поточного та перспективного станів з метою виявлення проблем та шансів середовища функціонування, розроблення відповідних реактивних заходів та прийняття адекватних рішень. Діагностика вважається невід'ємною складовою системи менеджменту сільськогосподарського підприємства і реалізується при виконанні функцій менеджменту, є базою для створення методів менеджменту та ухвалення управлінських рішень, а також формує інформаційну базу функціонування різноманітних сфер сільськогосподарського підприємства [2]. Якість та точність „діагнозу” проблем в сільськогосподарському підприємстві визначає характер подальших заходів та дій, що зумовлює виключну важливість інтерпретації отриманих результатів [4]. Аналіз існуючих наукових публікацій [1–10] дозволяє розглядати систему фінансово-економічної діагностики розвитку та діяльності сільськогосподарського підприємства як сукупність технології, методів, методик, засобів, сигнальних орієнтирів, індикаторів, критеріїв, суб'єктів, об'єктів і ресурсів, які у взаємодії забезпечують виконання діагностичних функцій. Варто зазначити, що залежно від цільового спрямування систем фінансово-економічної діагностики в сільськогосподарському підприємстві може існувати безліч, але алгоритм їх здійснення є типовим, тобто характеризуватиметься означеними обов'язковими структурними компонентами [5].

Так ключовими компонентами системи фінансово-економічної діагностики розвитку та діяльності сільськогосподарського підприємства є суб'єкти та об'єкти діагностики, які перебувають у безпосередній взаємодії. Суб'єктами діагностики є зацікавлені сторони, а саме: власники, керівники, фахівці сільськогосподарського підприємства (економісти, бухгалтери, фінансисти, збутовики, маркетингологи тощо); інвестори, кредитори підприємства; споживачі, постачальники, контрагенти; державні органи влади тощо. Об'єктами діагностики вважаються окремі сегменти, сфери, напрями діяльності, підрозділи, працівники, елементи внутрішнього та зовнішнього середовища, підприємство загалом.

Суб'єкти фінансово-економічної діагностики, залежно від встановлених цілей, покликані реалізувати її у певній технологічній послідовності з використанням відповідного методичного та індикативного забезпечення.

Як демонструють здійснені дослідження, під технологією фінансово-економічної діагностики розвитку та діяльності сільськогосподарських під-

приємств слід розуміти обґрунтовану послідовність реалізації діагностичних процедур, яка в кінцевому результаті спрямована на розвиток та підвищення рівня функціонування сільськогосподарських підприємств [3]. З огляду на це, доцільно демаркувати наступні технологічні етапи фінансово-економічної діагностики розвитку та діяльності сільськогосподарського підприємства: інформаційне забезпечення діагностики (збір інформації про внутрішнє і зовнішнє середовище розвитку підприємства); визначення мети та завдань діагностики (відбір пріоритетних завдань); формування системи діагностичних сигнальних орієнтирів (обґрунтування переліку та складу сигнальних орієнтирів залежно від завдань діагностики); визначення та стандартизація критеріїв для обраних діагностичних сигнальних орієнтирів (вибір оптимальних межових параметрів і критеріїв оцінки); фільтрація методів, методичних підходів, інструментарію, алгоритмів здійснення діагностики); формування бази даних про фактичні значення діагностичних сигнальних орієнтирів, їх тренди та взаємозв'язки (накопичення інформації за даними фінансового, податкового, управлінського, статистичного, оперативного обліків, обрахунків відносних та інтегральних сигнальних індикаторів); обробка масиву даних задля демаскування стану об'єкта діагнозу задля виявлення відхилень та небажаних трендів розвитку; встановлення діагнозу про стан, проблеми та перспективи розвитку об'єкта діагнозу (формування висновку щодо існуючих проблем та перспективи розвитку об'єкта); розробка альтернативних заходів з ліквідації виявлених проблем і використання потенційних можливостей.

Порушення логіки здійснення фінансово-економічної діагностики може зумовити неадекватність і спотвореність висновків, що не сприятиме розвитку та підвищенню результативності функціонування сільськогосподарських підприємств [6].

Як переконують дослідження практики розвитку та функціонування вітчизняних сільськогосподарських підприємств, фінансово-економічна діагностика на них здійснюється переважно фрагментарно (не враховуються у комплексі взаємозв'язки між усіма сферами діяльності), непослідовно (щоразу має інший характер), непродумано (не застосовуються єдині принципи та підходи), хаотично (не враховуються закономірності та попередній досвід) тощо. Ключовою проблемою неефективної фінансово-економічної діагностики на вітчизняних сільськогосподарських підприємствах є відсутність системності у цій сфері, що не дозволяє охопити все багатоманіття об'єктів діагностики, врахувати взаємозв'язки між показниками, уніфікувати критерії, інструментарій і послідовність здійснення цього процесу.

Вирішальним компонентом системи мультимодальної фінансово-економічної діагностики в сільськогосподарських підприємствах вважаємо сигнальні орієнтири. Сигнальні орієнтири доцільно розглядати як кількісні вимірники властивостей розвитку сільськогосподарського підприємства, його складових та середовища функціонування, за допомогою яких суб'єкти фінансово-економічної діагностики відслідковують, аналізують і прогнозують тенденції змін окремих сфер його діяльності. Сигнальні орієнтири не спрямовані на відстежування суто технічних, виробничих чи технологічних сфер,

вони розглядаються у взаємозв'язку із підприємницьким середовищем функціонування сільськогосподарського підприємства. Задля здійснення комплексної фінансово-економічної діагностики розвитку та діяльності сільськогосподарського підприємства сигнальні орієнтири варто групувати за змістовим наповненням на: виробничі, технологічні, майнові, кадрові, соціальні, фінансові, часові, матеріальні, постачальницькі, маркетингові, орієнтири зовнішньоекономічної діяльності, орієнтири якісної характеристики продукції, капіталізації, загальноекономічні, специфічні.

Діагностика значень сигнальних орієнтирів здійснюється з використанням сукупності критеріїв, під якими розуміють мірила, що є підставою для оцінювання та ідентифікації оптимальності діагностичних орієнтирів. Вагомий вплив на достовірність і реалістичність фінансово-економічної діагностики здійснюють адекватні умовам функціонування, цільовому призначенню та ресурсним можливостям методичні підходи діагностики. Під методичними підходами фінансово-економічної діагностики переважно розуміють способи, методи та прийоми цільового оцінювання стану (ретроспективного, поточного, перспективного) заданих об'єктів задля інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень щодо розвитку та функціонування сільськогосподарського підприємства [8]. Вибір адекватних методичних підходів фінансово-економічної діагностики зумовлюється значним переліком чинників, пріоритетність, склад і структура яких формуються під впливом зовнішнього та внутрішнього середовища його функціонування.

Обрані методичні підходи мультимодальної фінансово-економічної діагностики визначають характер методик та алгоритмів, які використовуватимуться у процесі її здійснення. Слід відмітити, що окремі суб'єкти фінансово-економічної діагностики (зокрема, державні органи влади, банки, страхові компанії тощо) при діагностиці певних сфер діяльності сільськогосподарського підприємства керуються вимогами та методиками, які відображені у чинній нормативно-правовій базі. Інші ж суб'єкти фінансово-економічної діагностики використовують спеціалізовані методики. Варто зауважити, що нині існує критична необхідність у забезпеченні уніфікації діагностичних методик за ключовими напрямками, оскільки виявлені проблеми у цій сфері, а саме: діагностування ідентичних об'єктів, процесів, явищ пропонується здійснювати за допомогою різних методик, що зумовлює неспіввимірність та незіставність результатів досліджень; одні і ті ж сигнальні орієнтири у різних методиках пропонується розраховувати за різними формулами, використовуючи різне інформаційне забезпечення, що зумовлює спотворення сприйняття ідентичних показників і неможливість їх порівняння; багатоманітність методик діагностики аналогічних об'єктів сприяє маніпулюванню підходами з метою досягнення особистих завдань суб'єктів діагностики (покращення чи погіршення реальної ситуації); окремі методики містять показники, отримання значень яких потребує використання великих масивів експертних оцінок, здійснення соціологічних досліджень, що зумовлює високий рівень суб'єктивності висновків та результатів діагностики.

Структурні компоненти системи мультимодальної фінансово-економічної діагностики розвитку та діяльності сільськогосподарського підприємства у своїй взаємодії покликані забезпечити результативне виконання діагностичних функцій. Аналіз наукових публікацій [1–10] та практики фінансово-економічної діагностики в сільськогосподарських підприємствах дозволяє виявити наступні функції: інформаційну функцію (передбачає перманентний або систематичний збір інформації про всі сфери функціонування підприємства з різних джерел, її систематизацію, пріоритетність та перевірку на достовірність); аналітичну функцію (здійснює деталізацію господарської діяльності сільськогосподарського підприємства за складовими залежно від завдань діагностики); функцію стратегічного спрямування (покликана розробляти заходи, що базуються на отриманих результатах діагностики та спрямовуються на покращання стану об'єкта); ідентифікаційну функцію (ідентифікує існуючий поточний стан розвитку підприємства, а також його ретроспективний та перспективний стани); превентивну функцію (покликана виявити потенційні ризики та загрози, й розробити перелік заходів уникнення, запобігання та боротьби з ними); антикризову функцію (передбачає розробку заходів протидії аномальним кризовим явищам внутрішнього та зовнішнього середовищ у поточному періоді та запобігання виникненню потенційних кризових явищ та загроз у майбутньому); регулюючу функцію (передбачає усунення виявлених недоліків, відхилень, розв'язання існуючих проблем); симптоматичну функцію (демаскує та інтерпретує „симптоми” існуючого стану сільськогосподарського підприємства, демонструє наскільки стан позитивний, негативний, критичний); консультаційно-дорадчу функцію.

Ефективність та якість впровадження, побудови, застосування і розвитку відповідних систем мультимодальної фінансово-економічної діагностики на сільськогосподарських підприємствах залежать значною мірою від визначеності та розуміння чинних і бажаних характеристик, параметрів й особливостей таких систем. Для вирішення проблем розпізнавально-параметричного характеру варто сформувати комплексну типологію систем фінансово-економічної діагностики, використання якої створює можливості для суб'єктів діагностики різного рівня приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо різновидів, характеристик та перспективного розвитку діагностичних систем визначеного об'єктного спрямування.

Доцільно формування комплексної класифікаційно-ідентифікаційної основи за ключовими елементами мультимодальних фінансово-економічних діагностичних систем, котра надає можливість зацікавленим суб'єктам фінансово-економічної діагностики розпізнавати чинні параметри на сільськогосподарських підприємствах і реалізовувати спрямовальні й регулювальні заходи із досягнення бажаних параметрів у цій сфері.

З метою уніфікації переліку, складу, структури сигнальних орієнтирів, які використовуються різноманітними суб'єктами фінансово-економічної діагностики для реалізації властивих їм діагностичних завдань та для забезпечення зіставності, співвимірності, порівнянності результатів діагностики, створення бази для інтегрованої системи оброблення інформаційних масивів

щодо стану об'єктів фінансово-економічної діагностики доцільно застосовувати матричну модель цільового вибору сигнальних орієнтирів мультимодульної фінансово-економічної діагностики діяльності сільськогосподарських підприємств залежно від рівня та змісту діагностичних завдань суб'єктів оцінювання.

Мультимодульна фінансово-економічна діагностика розвитку та функціонування сільськогосподарського підприємства, передусім, передбачає оцінювання фінансового стану в межах ідентифікування результуючих параметрів діяльності. З метою уніфікації діагностики фінансового стану аналітиками різних зацікавлених сторін варто застосовувати механізм ідентифікації типу фінансового стану сільськогосподарського підприємства, що містить обґрунтований перелік сигнальних орієнтирів та нормативно-критеріальне забезпечення оцінювання фінансового стану, а також інтерпретаційну матрицю для визначення типу фінансового стану сільськогосподарського підприємства, котра створює інформаційну базу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо покращення, стабілізації чи санації його фінансового стану.

Мультимодульна фінансово-економічна діагностика, як і будь-який процес на сільськогосподарському підприємстві, потребує ресурсного забезпечення здійснення. Мова йде передусім, про технічне забезпечення (комп'ютерна техніка, спеціалізовані вимірювальні прилади тощо); програмне забезпечення (спеціалізовані аналітичні програми); інформаційне забезпечення (цілеспрямований збір інформації залежно від встановлених діагностичних завдань); кадрове забезпечення (відповідний рівень знань, кваліфікації, досвіду працівників, що реалізують на сільськогосподарському підприємстві діагностичні процедури); матеріальне забезпечення (оперування необхідними для діагностики матеріалами) тощо.

Висновки. Мультимодульна фінансово-економічна системно-орієнтована діагностика розвитку та діяльності сільськогосподарського підприємства спрямована на реалізацію комплексних, послідовних, продуманих, змістовних дій з оцінювання різних сфер його функціонування на засадах обґрунтованого інструментарію, у логічному порядку, з урахуванням системи сигнальних орієнтирів та критеріїв тощо. Останні події у світовій економічній системі, пов'язані з неочікуваним банкрутством багатьох гігантів сільськогосподарського сектору, висунули якісно нові вимоги до методологічного забезпечення фінансово-економічної діагностики загроз розвитку підприємств. З огляду на це менеджерам, фінансовим аналітикам, працівникам консалтингових та аудиторських агентств доцільно використовувати модифікований метод мультимодульної фінансово-економічної діагностики загроз розвитку сільськогосподарських підприємств, який ґрунтується на використанні теорії нечітких множин та поєднанні формалізованих і лінгвістичних оцінок при діагностиці розвитку та діяльності сільськогосподарського підприємства.

Варто звернути увагу на те, що відсутність уніфікації національної нормативно-правової бази у сфері діагностики кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств дає змогу фінансово-кредитним установам формувати

власні методики діагностики класів позичальників і, таким чином, маніпулювати результатами такої діагностики задля формування більш жорстких умов кредитування. Вищевказані причини зумовлюють доцільність розроблення та удосконалення базового механізму мультимодульної фінансово-економічної діагностики кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств, що ґрунтується на розрахунку сигнальних орієнтирів, які відображають фінансовий стан, кредитне забезпечення, кредитну історію та відповідальність сільськогосподарського підприємства перед зовнішніми суб'єктами.

Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств визначається трьома істотними характеристиками: конкурентоспроможністю продукції підприємства, ефективністю його функціонування та рівнем концентрації ринку, на якому підприємство функціонує. Для цілей мультимодульної фінансово-економічної діагностики конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, зокрема, і з метою самодіагностики, доцільно використовувати метод оцінювання істотних складових поелементно, а надалі комплексно обчислювати інтегральний рівень конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства.

Для інвесторів, керівників та власників підприємств варто використовувати механізм інтерпретаційної мультимодульної фінансово-економічної діагностики інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства, що передбачає ідентифікацію станів усіх важливих складових інвестиційної привабливості (фінансово-економічної, соціальної, технологічно-майнової, логістичної, адміністративно-правової, партнерської, іміджево-брендової, товарної) та подальшу кількісно-лінгвістичну оцінку інвестиційної привабливості. Використання зазначених рекомендацій дає змогу суб'єктам фінансово-економічної діагностики зосередити свою увагу лише на окремих складових інвестиційної привабливості залежно від визначених завдань або на комплексному оцінюванні та прийняти обґрунтовані управлінські рішення у цій сфері.

Таким чином, доцільно здійснювати комплексну мультимодульну діагностику розвитку сільськогосподарського підприємства з урахуванням параметрів масштабності та якості розвитку. Дослідження інтегрального рівня розвитку сільськогосподарського підприємства у динаміці надає можливість власникам, інвесторам, аналітикам спрогнозувати напрям і рівень перспективного розвитку. Розроблені методологічні та методичні основи формування мультимодульної фінансово-економічної діагностики діяльності сільськогосподарських підприємств створюють для суб'єктів діагностики інформаційну базу та інструментарій досягнення діагностичних цілей різного рівня. Такий підхід дозволяє підвищити якість й ефективність діагностичних процедур, забезпечити високий рівень повноти, достовірності та адекватності отриманих результатів.

Література:

1. Асаул А. Н. Теория и практика принятия решений по выходу организаций из кризиса / Асаул А. Н., Князь И. П., Коратова Ю. В.; Под ред. засл. строит. РФ, д-ра экон. наук, проф. А. Н. Асаула. – СПб: АНО «ИПЭВ», 2007. – 224 с.

2. Василенко В. А. Диагностика устойчивого развития предприятий: [монография] / Василенко В. А. – К.: Центр учебной литературы, 2006. – 184 с.
 3. Гетьман О. О. Економічна діагностика: [навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів] / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 307 с.
 4. Гудзь О. Є. Фінансова діагностика в сільськогосподарських підприємствах / Гудзь О. Є. // Облік і фінанси АПК. – 2008. – № 1. – С. 28-33.
 5. Гудзь О. Є. Методичні підходи щодо здійснення фінансової діагностики в агроформуваннях: [текст] / Гудзь О. Є. // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки: Випуск 23. – Черкаси: ЧДТУ, 2009. – Частина I. – С. 9-14.
 6. Диагностика стану підприємства: теорія і практика: [монография] / За заг. ред. проф. А. Е. Воронкової. – Х.: ІНЖЕК, 2006. – 448 с.
 7. Загорна Т. О. Економічна діагностика: [навч. посіб.] / Загорна Т. О. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 400 с.
 8. Кольцова И. В. Практика финансовой диагностики и оценки проектов. / И. В. Кольцова, Д. А. Рябых. – М.: Вильямс, 2007. – 416 с.
 9. Костирко Л. А. Диагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства: [монография] / Костирко Л. А. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х.: Фактор, 2008. – 336 с.
 10. Швиданенко Г. О. Бізнес-діагностика підприємства: [навч. посіб.] / Швиданенко Г. О., Дмитренко А. І., Олексюк О. І. – К.: КНЕУ, 2008. – 344 с.
- Рецензент: д.е.н., професор Правдюк Н.Л.*

УДК 65.012.34:65.014.1:334.716

ФОРМУВАННЯ ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Шевченко Т.А., здобувач

Полтавська державна аграрна академія

У статті досліджені теорія та практика менеджменту у логістичній системі, визначені основні проблеми взаємодії з виробництвом, менеджментом та фінансуванням, наведені основні відмінності функцій менеджменту у логістичній системі, розглянуті варіанти організаційної та матричної структури компанії, визначено двояку роль контролю розподілу, як засобу управління функціонуванням логістики, наведена відмінність між стратегічним та тактичним контролем у логістичних системах.

In the article the theory and practice of management in the logistics system, key problems of interaction with the production, management and financing are the main differences between management functions in the logistics system, variants of the organizational structure of the company and the matrix, defined dual role distribution control, as a means to control the operation of logistics are shown the difference between strategic and tactical control of logistics systems.

Постановка проблеми. Важливе місце в підготовці логіста, як показує світовий досвід, займає збагнення науки й мистецтва менеджменту. У загальному виді менеджмент варто представляти як науку відносно уміння домагатися поставлених цілей, використовуючи наявні ресурси, працю, мотиви поводження й інтелект людей. У менеджменті мова йде про цілеспрямований вплив на об'єкти управління, людей для перетворення неорганізованих елементів в ефективну виробничу чинність. Іншими словами, менеджмент - це